

מראי מקומות- מנחות ל"ו

שהאריך בהשיטות בזה, והביא מהמהר"ם בן חביב שהי' מברך שנים, אלא דאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד להציל עצמו מספק ברכה לבטלה. וכ' הבית יוסף דקשה לומר כן, דהביא אדם עצמו לספק ברכה לבטלה, ויאמר אח"כ ברוך שם. וע"ש שהביא מכמה ראשונים דלא בירכו אלא ברכה א', וכ' הב"י דכן נוהגין. וע' בדרכי משה שם, דכ' דבאמת קי"ל דצריך לברך ב' ברכות, כרוב הראשונים, ואי"ז נקרא מביא עצמו לספק ברכה לבטלה, דכן הוא העיקר להלכה, אלא דלרווחא דמילתא אמרי' ברוך שם.

(ד) סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו- פרש"י, דהיינו אם סח בין תפילה לתפילה ולא בירך, אבל אם בירך, אז אין כאן עבירה, אלא אדרבה, מצוה ושכר ברכה (כן הוסיף תוס' בדעת רש"י). וע' ברי"ף בראש השנה (יא. בדפיו) דמבואר דס"ל דהעבירה הוא גופא מה שהפסיק בין השל יד להשל ראש, דכ' להביא רא'י מכאן דאין להפסיק בין תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד, וכ' דחזינן דאף בין תפילה לתפילה עבירה היא להשיח, ואע"ג דב' מצוות הם, כש"כ בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד. וכן ע' בבית יוסף (כ"ה, ט') שכ' שהפוסקים אין מסכימים לרש"י, אלא דבכל הענין אסור להפסיק, ואפי' אם חוזר ומברך. וגם הדרכי משה שם תמה על תוס', דהא גורם ברכה שאינה צריכה, ואסור לעשות כן.

(ה) וחוזר עליה מערכי המלחמה- ע' בבאר שבע (סוטה מד:) שהביא מש"כ הרא"ש לפרש, דמה דהזכיר עבירה זו דוקא, היינו משום דמשום זכות תפילין עומדים במלחמה, כדכתי' וטרף זרוע אף קדקוד. והק' הבאר שבע כמה קו' ע"ז, ובתוכם הק' מהירושלמי דכ' דחוזרין מערכי המלחמה על הסח בין ישתבח ליוצר אור, ושם לא שייך סברא זו. ולכן כ' לפרש דמה דהגמ' הזכיר עבירה דסח בין תפילה לתפילה, היינו משום דה"א דאין עבירה בכך, שהרי ב' מצוות נפרדות הם (וכ' דאולי משו"ה לא רצה רש"י לפרש דהעבירה

(א) סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך- כ' הביאור הלכה (כ"ה, ט', ד"ה ואם הפסיק) דשיעור הפסק שיחה הוא אפי' בתיבה אחת, והביא רא'י מהא דכ' הרא"ש דאם הפסיק לענות אמן דצריך לחזור ולברך. וע"ע במשנה ברורה (שם, כ"ט) שהביא מהפרי מגדים דלכתחלה אין להפסיק אפי' בשחי' בשתיקה שלא לצורך, ואפי' אם לא הסיח דעתו.

(ב) על תפילה של יד אומר וכו' להניח תפילין, על תפילין של ראש אומר וכו' על מצות תפילין- פרש"י, דבשל יד אומר להניח משום דבשל יד מתחיל המצוה, ובשל ראש אומר על מצות משום דעכשיו גומר המצוה. וע' בקרן אורה דכ' דלפי סברת רש"י י"ל דאם אין לו אלא של ראש, דאז באמת מברך עליה להניח, דהא עכשיו הוא התחיל המצוה. וכ' דלפ"ז א"ש למה פרש"י דמיירי סוגיין דוקא בכה"ג דסח בינתיים, דאז מברך על מצות, ולא הי' יכול הגמ' לומר דאם אין לו אלא של ראש דאז מברך על השל ראש על מצות, שהרי לפי רש"י י"ל דבכה"ג באמת מברך להניח. אבל העיר דהרמב"ם ס"ל כרש"י, דדוקא אם סח בינתיים מברך על השל ראש, אלא דמ"מ כ' הרמב"ם דאם אין לו אלא השל ראש, דמברך על מצות. ולכאור' יוצא דלפי הרמב"ם יהי' צריכין לפרש טעם חילוק הברכות באור"א, ודלא כרש"י. ופי' הקר"א, דשאני תפילין של יד דכתיב בהו הציווי להניחן בפירוש, דכתי' וקשרתם, ולכן שפיר מברכין על ההנחה, משא"כ בתפילין של ראש, דלא כתי' אלא והיו לטוטפות בין עיניך, ולא הזכיר התורה המעשה הנחה, לכן אין מברכין אלא בדרך כלל על המצוה.

(ג) לא סח מברך אחת, סח מברך שתיים- פרש"י, דאם לא סח, אינו מברך אלא על השל יד, אבל אם סח, אז מברך גם על השל ראש. אבל תוס' הביא בשם ר"ת דאם לא סח, אז מברך להניח על השל יד, ועל מצות על השל ראש, ואם סח מברך בין להניח ובין על מצות על השל ראש. וע' בבית יוסף (כ"ה, ה'),

אולם מה דעובר בעשה אם מניח תפילין בלילה, מבואר דזהו רק היכא דמניח בלילה, אבל אם היו עליו מבעוד יום ולא חלצן, אינו עובר, וכ' דבזה מיושב שי' רש"י (והרמב"ם דס"ל כוותי'), ע"ש באריכות בביאור סוגיין.

(ט) ספק חשיכה ספק לא חשיכה, לא חולץ ולא

מניח- ומסיק הגמ' דהיינו בערב שבת. הק' העולת שלמה, אם שבת לאו זמן תפילין הוא, א"כ למה אינו צריך לחולצן בספק חשיכה. וע' ברש"י ותוס' בביצה (טו.), דכ' דאף אם שבת ויו"ט לאו זמן תפילין נינהו, מ"מ אין איסור להניח. ולדבריהם י"ל בפשיטות, דאין איסור להניח תפילין בשבת, ומה שאסרו י"ל שהוא משום חשש הוצאה (וע' בתוס' דמאריך בזה), וא"כ י"ל דבספק חשיכה לא גזרו. אולם לפי מש"כ השו"ע (או"ח ל"א, א') דאסור להניח תפילין בשבת ויו"ט, כ' העולת שלמה דמה דהתירו שלא לחולצם בע"ש ספק חשיכה, היינו משום דיש ג"כ ספק דאולי חייב שיהי' התפילין עליו, כיון דספק חשיכה הוא, וכיון שכן, הוי ספק חיוב כנגד הספק איסור, וא"כ י"ל דשב ואל תעשה עדיף, ולכן אינו חולץ ואינו מניח.

(י) כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר

בעשה- העיר העולת שלמה, למה לא הזכיר הגמ' דעובר גם בבל תוסיף, כדאי' בעירובין (צו.) דהמכוין לקיים מצות תפילין בשבת עובר בבל תוסיף. וכ' דלא מיירי דלא מכוין, דא"כ גם העשה לא יהי' עובר, דהו"ל כמכוין לשמור, דאינו עובר. וע"ש שביאר דמיירי דלא כיוון לשם מצוה, וגם לא כיוון לכוונה אחרת. וא"כ, כיון דלא כיוון לשם מצוה, אינו עובר בבל תוסיף. אבל מה דאמרי' דאינו עובר בעשה אם מכוין לשומרו, זהו רק משום דמכוין לדבר אחר בפועל, אבל אינו מכוין כלל, אז שפיר עובר בעשה.

(יא) ואם לשמור מותר- פרש"י, מותר להניח גם

לאחר שקיעת החמה. וע' בשו"ת בית הלוי (ג', נ"א, ענף ב'), דהביא מהרמב"ם והשו"ע דאף לשמור אסור ללבוש לכתחלה, ורק אם כבר הם עליו מותר להניח שם לשמור. וביאר הבית הלוי משום דסבירא להו דבכה"ג ליכא איסור דאורייתא, ואין לעבור

הוא השיחה גופא, אלא מה שלא בירך עוד פעם, משום דבאמת אין כאן עבירה). וכן בהא דמפסיק בין ישתבח ליוצר אור, דהוי בין ב' ענינים נפרדים, ובאמת אי' בר' ירוחם בשם י"א דמותר לדבר בין ישתבח ליוצר אור, והביא דעכ"פ למעשה מותר לאיזה ענינים, כמו לפסוק צדקה לעניים, וכע"ז, ולכן שפיר הי' שייך לומר דאין חוזרין ע"ז מערכי המלחמה, ולכן כ' הירו' דאף בזה חוזרין [ולכא"ו צ"ל דהיי"א הנ"ל שהביא ר' ירוחם לא ס"ל כיהרשלמי, וצ"ע].

(ו) אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך, כל זמן

שבין עיניך יהו שתיים- פרש"י דהיו משמע שתיים. וע' במעדני יו"ט (ט"ו, א') שהביא שהלבוש הק' דהא י"ל דהיו קאי על הדברים, ומהכ"ת לדורשו על התפילין. ולכן פי' הלבוש דהדרשה הוא מהא דקרינן טוטפות מלא אף דכתי' חסר, לומר דצריך שיהי' השל יד ג"כ עליו כל זמן שהשל ראש על ראשו. אולם כ' המעדני יו"ט דקו' הלבוש על רש"י לק"מ, דאי משום הדברים לא הי' צריך לכתוב והיו, ומה דכתי' היו לדרשה הוא, לומר דהיו לשון רבים על התפילין.

(ז) כל זמן שבין עיניך יהו שתיים- כ' הרא"ש

(סוסי"ט ט"ו) דמה דתנן לקמן דתפילין של ראש ושל יד אין מעכבין זה את זה, אי"ז סתירה להגמ' כאן, דכאן מיירי דיכול להניח שתיהן, דאז צריך להיות השל יד מונח עליו אם השל ראש עליו, והתם מיירי דמאיזה טעם שהוא אינו יכול להניח השל יד, דאז אמרי' דאין מעכבין זה את זה, אלא מניח השל ראש בעצמו.

(ח) ומודים חכמים לר' יעקב שאם חלצן... שוב

אינו חוזר ומניח- פרש"י, דלילה לאו זמן תפילין הוא. והק' בשטמ"ק (י"ג), א"כ מהו הביאור בהא דלמר עד שתכלה רגל מן השוק ולמר עד זמן שינה, הרי אם לילה לאו זמן תפילין הוא, לא הי' להניחם כלל. ולכן פי' כתוס', דבאמת לילה זמן תפילין, אולם יש לחוש לשמא ישן. וע' בשו"ת בית הלוי (ג', נ"א), דהק' דגם לדבריהם ק' מהו החילוק בין הנחה לחליצה, דאם אין צריכין לחולצם, למה אין מניחן. וע"ש שהביא מהירושלמי דמבואר דאף דאמרי' דלילה לאו זמן תפילין,

איסור דאורייתא כדי לשומרן, ורק איסור דרבנן התיירו. אולם הק' על רש"י, דמבואר דס"ל דאפי' במקום איסור דאורייתא מותר ללבושן לשמירה, ומהו ההיתר. וכ' דכל האיסור להניחן בלילה הוא רק היכא שאם הי' מניחן בכה"ג ביום הי' מקיים המצוה, וא"כ י"ל דכיון דמכוין לשומרן, הרי אינו מקיים המצוה, משום דמצוות צריכות כוונה, וא"כ י"ל דשפיר אינו עובר האיסור להניחן בלילה אם מכוין לשמרן (וכן מבואר מהעולת שלמה שהבאנו לעיל, ומדבריו מבואר דזהו אפי' למ"ד דמצוות אין צריכות כוונה, דשאני הכא דמכוין לדבר אחר, וא"כ לכ"ע אינו יוצא).

יב) חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה...
שלא תסיח דעתו ממנו- ובגדר של היסח הדעת, כ' המשנה ברורה (מ"ד, ג') דלא חשוב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש, אבל כשהוא עוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש, אי"ז נקרא היסח הדעת. אולם ע' בשאגת ארי' (ל"ט) דכ' להוכיח דדעת הרמב"ם וסייעתו אינו כן, אלא דכל היסח הדעת אסור בתפילין, וכ' דכן נראה העיקר להלכה.

יג) בכל שעה- כ' השערי תשובה (כ"ח, א') בשם הגור האר"י, דבעת למוד התורה ותפלה אין צריך ליתן דעתו בתפילין. אבל מהשאגת ארי' (מ') שכ' דבכל ענין אסור להסיח דעתו מהן, אולם כ' דשיעור היסח הדעת הוא שיעור מהלך ק' אמה. ותמה השע"ת ע"ז, שהרי זהו זמן קצר, ולא ניתנה התורה למלאכי השרת. וכ' שהעולם סומכין על מש"כ הראשונים, דהיסח הדעת היינו בשחוק וקלות ראש.